

00511

TEIXINT SOMNIS

434/

SITUACIÓ SOCIAL I CREACIONS TÈXTILS DE LES DONES GUATEMALTEQUES

Casa Elizalde
Barcelona, abril de 1994

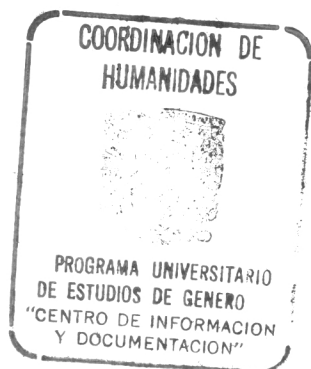
F
12.13
5623t
3574

PROGRAMA UNIVERSITARIO DE
ESTUDIOS DE GENERO - U.N.A.M.

4342

Generalitat de Catalunya

Generalitat de Catalunya
Departament de la Presidència
Institut Català de la Dona

Organització de l' exposició: Grup d' ajuda CIAM

Edita: Institut Català de la Dona
1ª Edició: Barcelona, abril de 1994
Tiratge: 2.000 exemplars
Disseny: Núria Tarrau
Impressió: ALSOGRAF, S.A.
Dipòsit legal: B - 14.700 - 94

Í N D E X

PRESENTACIÓ	5
JOAQUIMA ALEMANY I ROCA Vice-presidenta de l'Institut Català de la Dona.	
PLÀNOL	7
EL POBLE MAIA <i>Soledad Calpe</i>	9
LA DONA GUATEMALTECA DESARRELADA A CAUSA DE LA VIOLÈNCIA. <i>Breus apunts de la tasca de CIAM</i> <i>Grup d'ajuda CIAM</i>	19
"HABLAN LAS MUJERES DE MAMA MAQUIN" <i>Mama Maquin</i>	23
ELS TEIXITS MAIES <i>Soledad Calpe</i>	33
CATALOGACIÓ DE LES PECES EXPOSADES	45
AGRAÏMENTS	49

PRÒLEG

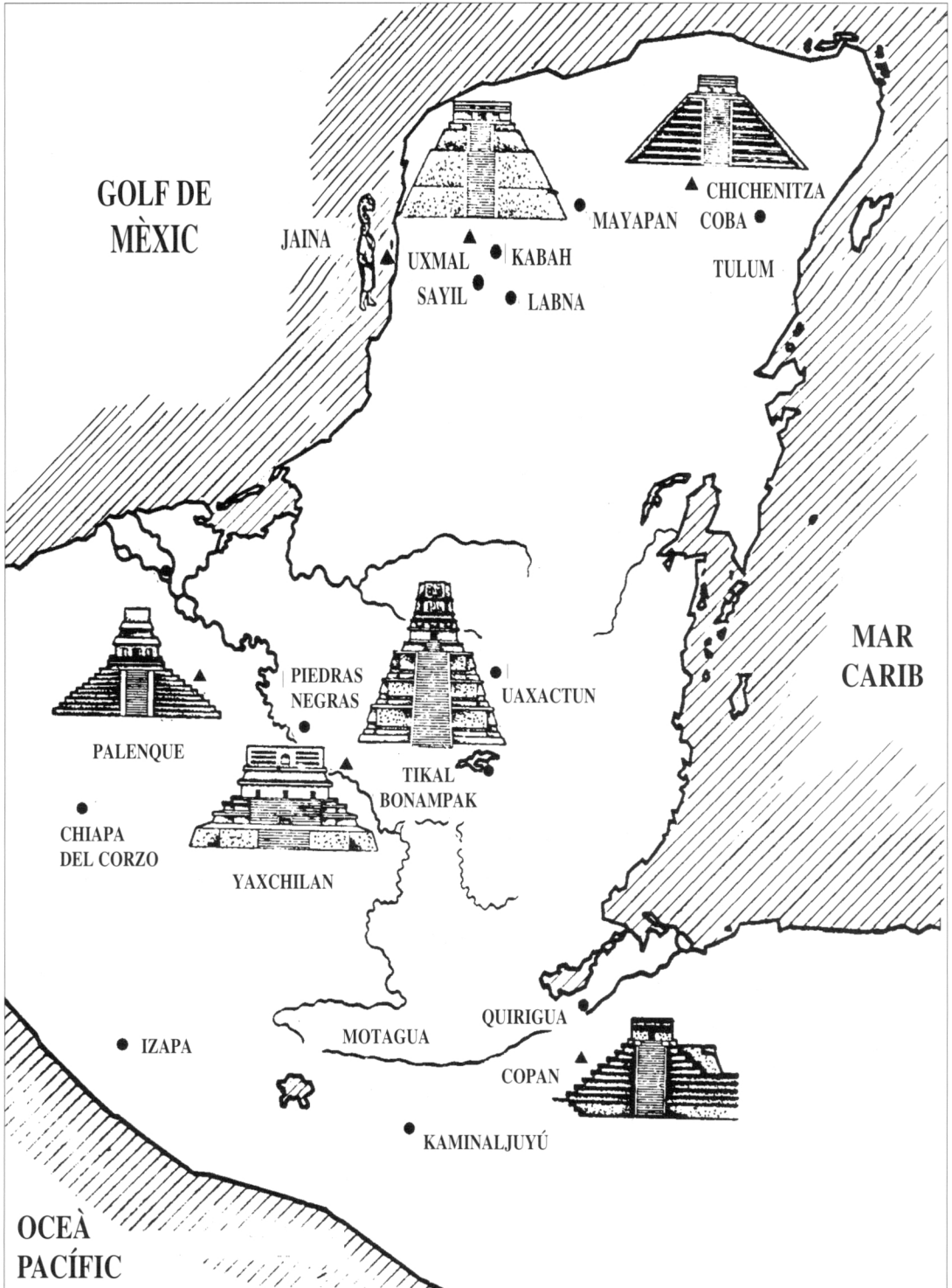
El principi de solidaritat entre tots els pobles de la Terra és un dels eixos fonamentals de les relacions internacionals. Tot i que en els últims anys s'ha experimentat una important millora en la consciència popular, l'actual estructura mundial sovint no té prou en compte l'existència de pobles amb una identitat pròpia. Encara avui molts pobles són arrasats culturalment i social per tenir uns costums i uns hàbits de vida diferents al que hom anomena "societat civilitzada". L'avenç en el desitjable procés d'equilibri exigeix potenciar i incorporar totes les identitats. Cal arribar a la plena integració de tots els pobles en harmonia, sense malmetre les seves tradicions i la seva identitat. La presència de manifestacions d'aquestes minories diferenciades, fins i tot en èpoques difícils com la que ara ens toca viure, són un treball valuós. A l'Institut Català de la Dona sabem el que aquesta tasca significa perquè treballem per fer desaparèixer de la nostra societat qualsevol mena de discriminació contra la dona. Potser el fet de ser dones, de formar part d'un col·lectiu que encara avui ha de lluitar de valent per fer valer els seus drets, ens permet comprendre millor la situació dels pobles indígenes, la lluita d'aquests pobles per conservar la seva identitat cultural i per integrar la seva tipologia de vida als àmbits en que es mou la societat actual.

L'Institut Català de la Dona està constantment en contacte amb associacions de dones d'arreu del món, col·laborant amb la seva tasca i donant suport a les seves iniciatives. Ara amb un gest de solidaritat, que no volem fer nostre sinó que el posem en mans de totes les dones

de Catalunya, l' Institut ha organitzat aquest "Cicle de conferències i exposició de tèxtils i fotografies de les dones maies de Guatemala". Aquest és un acte més de solidaritat en contra de qualsevol tipus de discriminació de la dona, en aquest cas la dona indígena guatemalteca, que la pateix triplement: per ser indígena, per ser una persona desarrelada i refugiada i per ser, a més, dona. La dona maia guatemalteca, malgrat haver viscut durant anys envoltada de pressions socials i, alhora, oblidada pels fòrums internacionals, ha sabut preservar la seva identitat i els seus trets culturals, i transmetre' ls a través de la seva habilitat artesanal, dotant als seus teixits d' una expressió pròpia i convertint-los en un mitjà de comunicació capaç de travessar fronteres.

Per tot això creiem que és un especial encert aquesta iniciativa de reconeixement de la tasca de la dona maia guatemalteca, que s' ha pogut dur a terme gràcies a la col·laboració del Grup d' ajuda CIAM. Pensem que activitats com aquestes són les que ens poden ajudar a comprendre millor la situació de les dones d' altres pobles i a ser persones més solidaries. En definitiva a tenir una clara consciència del paper històric que té la dona en la construcció d' un món més igualitari per a tothom.

Joaquima Alemany i Roca
Vice-presidenta de l' Institut Català de la Dona

Mapa de l'àrea maia

EL POBLE MAIA

Soledad Calpe

*"Ellos han cogido nuestros frutos
han roto nuestras ramas
han desgarrado nuestros troncos
pero no han podido matar nuestras raices"*

Popol Vuh

Majoritàriament les refugiades i els refugiats guatemaltecs provenen de les anomenades Terres Altes Maies, les quals s'apleguen dins de l'Àrea Maia què, històricament, corresponia a tot el territori que actualment abasta la República de Guatemala, la zona oest d'El Salvador, part d'Hondures, Belice, els estats mexicans del Yucatán - Tabasco, Campeche i Quintana Roo - i la meitat oriental de Chiapas.

L'antiga cultura d'aquesta zona, una de les més fascinants de Mesoamèrica, ha sobreviscut - n'és constància d'aquest fet la seva contínua presència - més de cinc mil anys, malgrat les brutals imposicions a les quals ha estat sotmesa en el decurs de la seva trajectòria històrica.

Actualment, els maies constitueixen una població d'aproximadament sis milions d'habitants, en un univers de poc més de vint milions distribuïts arreu dels estats anteriorment assenyalats. Es tracta, doncs, del grup indígena més nombrós de Centreamèrica.

A Guatemala, els maies representen el 68% d'una població total de nou milions d'habitants els quals ocupen una superfície de 138.000 Km². D'aquest 68%, el 51% són dones.

Els primers avantpassats dels actuals maies s'establiren a les Terres Altes de Guatemala ara fa 2.500 anys. En aquestes terres s'han trobat signes evidents d'assentaments de pobles caçadors i recol·lectors, i també agrícoles.

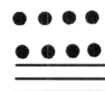
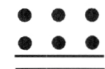
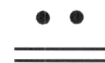
El repte que significava l'atapeïda selva i el clima tropical fou destrament vençut per aquests pobles. El conreu de blat, de «frijol», la carbassa i el «chile», els quals són la base agrícola de Mesoamèrica, permeté ben aviat d'obtenir excedents, els quals donaren lloc a un desenvolupament econòmic-cultural que donà pas a l'aparició d'un grup social: els sacerdots, els quals no solament controlaven la unitat religiosa i política, sinó que també varen ser els artífexs d'unes fites intel·lectuals molt superiors a les d'Europa a la mateixa època.

Entre els anys 1500 aC i 150 dC, període que els arqueòlegs anomenen Formatiu, la necessitat de conèixer els cicles agrícoles impulsà de forma notable els coneixements astronòmics i meteorològics, així com els matemàtics. Fruit d'aquesta recerca fou l'elaboració d'un calendari solar de gran precisió, estructurat en 18 mesos de 20 dies, i que al final se li afegia un «mes» de 5 dies per a completar l'any solar de 365, un càlcul notòriament més aproximat del que llavors era vigent a l'Europa de 1492. De la mateixa manera, els maies varen concebre un calendari sobre les llunacions i les fases llunars.

En el camp de l'aritmètica, i fruit de la necessitat d'examinar la regularitat i la freqüència dels canvis estelars, crearen un sistema numèric vigesimal i posicional, on ja s'inclouïa la noció del zero matemàtic. Com a dada comparativa amb la nostra civilització, cal recordar que ni els grecs ni els romans coneixien la vàlua del zero, noció introduïda a Occident pels àrabs a través de l'Índia. Tanmateix, també varen disposar d'un altre sistema numèric, el qual podríem qualificar d'«aràbig», què s'utilitzava per determinar les grans dades de caire mítico-religiós.

Una altra mostra de l'enginy maia correspon a la seva escriptura jeroglífica (més de set-cents signes) els quals apareixen en ceràmiques i també còdexs - són una mena de llibres elaborats amb fibra d'escorça de figuera i posteriorment recobertes d'una capa fina de cal.

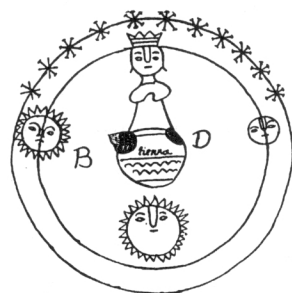
L'escriptura maia encara no ha estat totalment desxifrada, però dels textos traduïts se'n desprén una gran preocupació filosòfica i religiosa per a poder obtenir dades referents a l'espai i a l'astronomia.

Pocs còdexs ham pogut arribar fins els nostres dies, ja que la gran majoria foren destruïts durant l'època colonial; solament se'n conserven tres: un es troba a París; un altre a Dresde i un tercer a Madrid. Malgrat aquesta irreparable pèrdua, la seva visió del món i de la seva història ha estat recollida en llibres com el Popol Vuh, esplèndida llegenda cosmològica que fa referència al neixament del seu poble, redactat amb llengua quitxé i recollit posteriorment en llengua llatina. També amb el mateix caire cal assenyalar Els Annals dels Cakchiquels, on s'apleguen llegendes històriques escrites en llengua cakchiquel, i el llibre de Chilam Balam, escrit en llengua maia, on es relaten les seves migracions.

Com tots els pobles agrícoles, els maies tributaven culte a les forces de la Natura i dels corpus celestes. La religiositat impregnava les seves vides. Consideraven essencial per a la seva supervivència l'aliança amb els déus; per aquesta causa respectaven rigorosament tots els seus nombrosos rituals. Tot i així, en el devenir dels temps i a mesura que augmentava el poder dels sacerdots, sorgí una altra forma simultània de religiositat, més elevada i abstracte, solament accessible per a la classe dominant.

Entre els anys 150 i 330 de la nostra era es consolidà el poder dels sacerdots i de les castes dominants. És l'època del bastiment de grans centres cerimonials damunt de piràmides esglaonades, com la de Tikal, la qual s'alça a més de 60 metres i està coronada al capdamunt per cresteries.

Dels antics pobles americans, els maies foren els únics que varen saber cobrir espais tancats amb materials petris mitjançant falses voltes sortints, construïdes amb grans lloses inclinades. També construïen camins de

comunicació entre les ciutats, observatoris astronòmics, places, palestres per a jocs de pilota i palaus, deixant-nos constància, en els seus excel·lents murals, de victòries, naixences, cerimònies i dades notables dels seus poderosos regents.

Durant aquest període la seva hegemonia es desplega per Petén i Chiapas, deixant a totes aquestes terres la petxa del seu fervor constructiu. I cal admirar que totes aquestes fites arquitectòniques i artístiques s'aconseguien sense haver utilitzat ni la roda ni el ferro.

El període Clàssic, entre els anys 300 i 800, és el més esplendorós per a la civilització maia i en el qual es perfeccionen les seves obres.

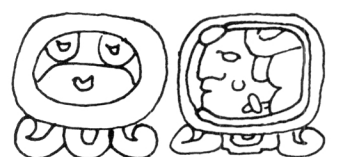
Arreu del seu territori es bastiren grans centres religiosos. La pintura i la ceràmica policromada aconseguiren una subtil perfecció, com pot comprovar-se en el temple de Bonampak, afermat al bell mig de la selva, i on resta descrita la història dels reis amb belles imatges excepcionalment ben conservades.

El nivell de civilització aconseguït queda reflectit en les extraordinàries construccions de Copan, a Hondures; de Tikal, Quirigua i Cobà, a Guatemala i les de Palenque, Yaxchilan i Piedras Negras, a Mèxic.

D'altra part, la casta sacerdotal i la dels reis maies durant aquest període aconseguiren un poder tan important que gairebé varen ésser divinitzats.

No obstant, tot i que alguns governants de ciutats-estat dominaren als seus veïns per constituir petits regnes, no n'hi hagué cap que pogués unir tots aquests petits estats independents i poder consolidar un sol imperi.

Cap el segle X, una sobtada crisi provocà l'abandó de l'Àrea Central, i com a conseqüència, també dels seus centres religiosos cerimonials. Moltes hipòtesis s'han destriar per poder explicar les causes d'aquest colapse:

superpoblació, guerres, invasions de grups estranys... El que sí és un fet és que la població es desplaça cap el nord, a la regió de Yucatán, on es crearen nous centres religiosos.

L'arribada dels tolteques, grup invasor procedent de l'altiplà de Mèxic, els quals tenien uns costums molt ferotges què contrastaven amb el tarannà pacífic dels maies, generà unes noves formes i maneres culturals. D'aquesta influència se'n deriven els sacrificis humans, l'escarni amb els vençuts, la mort del perdedor en el joc de pilota, etc,... Els cenots sagrats, grans poals naturals, es consagraren als déus de la pluja i és el lloc on es portaven a terme els sacrificis.

La invasió tolteca, dirigits pel mític Kukulcan (el Quetzalcoatl de la tradició maia), conquerir l'antiga Chichen-Itza, reeixint de nou la ciutat. Finalment, aconseguiren el ple domini de la península de Yucatán mitjançant un pacte polític, la «Lliga de Mayapan», que aplegava les tres grans ciutats de Chichen-Itza, Mayapan i Uxmal.

De tota manera les guerres entre els cacics maies-tolteques destruïren l'estabilitat d'aquesta cultura, donant pas, finalment, a nombrosos estats petits.

Entre l'any 1450 i 1500, un seguit d'adversitats, passes de fam i epidèmies afavoriren la descomposició dels pobles maies. Així fou, que a l'arribada dels espanyols no hi quedava res de l'antic esplendor. Els conqueridors solament trobaren viles de comerciants en constant peu de guerra entre ells, aquesta situació va ésser hàbilment aprofitada pels espanyols amb el seu afany colotnizador.

L'any 1521, l'arribada de Pedro de Alvarado amb les seves hostes va significar la desfeta dels maies. Però no obstant això, també significà l'inici d'una coratjosa resistència. Molts grups s'endinsaren a les selves del sud. Fins l'any 1692 no s'aconseguir conquerir la zona del llac.

Toyasas, a Petén. A d'altres regions, la resistència es perllongà fins el segle XIX, època del sublevament indígena de la «Guerra de les Castes» a la península del Yucatán.

Com a conseqüència de l'ocupació dels espanyols, les terres maies passaren a ésser propietat de la Corona, això generar matances cruels, treballs forçats, fam i malalties. Es considera que varen morir dos terços de la població en el decurs del segle XVI.

La manca d'or i de plata, tant buscats pels espanyols, generà l'explotació dels recursos humans. Amb el repartiment de les terres amb què s'afavoria als conqueridors quedaven inclosos els indis que hi vivien, els quals pagaven tribut a l'Església i als amos europeus, i ho feien tant amb el treball com en espècies. Primerament amb les «encomiendas», després amb les reduccions i les hisendes, els indis foren obligats a treballar, en condicions lamentables, a les seves pròpies terres.

L'equilibri de l'eco-cultura es va esquinçar al transformar les terres més fèrtils en grans hisendes per a l'obtenció de productes més lucratiu, com el cacau, el blau d'indi i la «cochinilla». Quedà reduïda l'àrea de cultiu dels indis, obligant al poble a desenvolupar una economia agrícola més intensiva a les petites parcel·les. D'altra banda, aquesta precària situació conduí als camperols a estrènyer antics vincles familiars i socials els quals els permeteren de fer front al colonitzador i prosseguir el seu model ancestral d'assentament i cultura.

A despit de les imposicions forànies, els maies afermaren la preservació de la seva tradició oral, dels seus idiomes, de les seves pràctiques i dels seus rituals agrícoles i comunals, el resultat fou, més que una substitució, una superposició de costums i valors.

La declaració d'independència de Guatemala l'any 1821, no va modificar la ideologia i la estructura socio-

econòmica pròpies de la Colònia. La propietat de les terres continuà en mans de les classes dominants i continuà l'explotació dels camperols i dels indígenes. La reforma lliberal de l'any 1871, endegada per terratinents i d'altres sectors de poder, propicià la invasió de capitals estrangers mitjançant grans i avantatjoses concessions. Els camperols indígenes no solament no milloraren les seves condicions, sinó ans al contrari, s'agreujà la seva explotació amb la mobilització massiva i obligatòria del treball en el cultiu del cafè, i per la construcció d'obres d'infraestructura, no pas per a millorar les seves condicions de vida, sinó per afavorir les noves potències colonials.

Acabada la Segona Guerra Mundial, prengué el poder la petita burgesia, amb el suport d'intel·lectuals i de les classes populars. S'intentaren tímides mesures, com la Llei de Reforma Agrària de 1952 la qual constituí una esperança per als sempre desposseïts camperols i indígenes. Però la contrarevolució militar de 1954 sobtà qualsevol altre intent reformista, i donà pas a persecucions i violències que hores d'ara encara continuen.

La resposta a aquesta situació ha estat que, des de l'any 1982 hi hagut un èxode massiu de camperols indígenes cap a Mèxic, fugint de la repressió i de la política de «terra arrasada» dels governs militars.

La concentració de refugiats es desplega per una banda cap a Comitán i Tapachula i més massivament, cap a la frontera sud de Mèxic, on el govern ha habilitat al voltant de vuitanta campaments.

Entre l'any 1982 i 1984, oficialment es va reconèixer la incorporació de més de 50.000 indígenes refugiats. Ara com ara s'aprecia un nou fenomen social entre els indígenes que constitueixen el poble maia: la consciència d'ésser membres d'un grup ètnic menyspreat i explotat en el decurs dels segles i que alhora està orgullós d'ésser el bastió d'una cultura mil·lenària. **Causes tan diverses com la seva unitat ètnica, el creixement de la seva població, la seva mobilitat - forçosa**

per la necessitat d'haver-se de desplaçar a la recerca de mitjans de subsistència-, la seva sistemàtica explotació, el menyspreu de ladins i blancs envers la seva indianitat i les brutals persecucions i les matances sofertes, els ha creat una consciència de grup ètnic que els permet d'identificar la seva problemàtica amb la d'altres comunitats indígenes per damunt d'antics obstacles geogràfics i lingüístics.

D'acord amb les paraules de Rigoberta Menchú:

«Las raíces siempre retoñan»

*«Margarita, Com podré parlar de tu,
de les dones desplaçades de Guatemala,
de les refugiades a Mèxic,
de les que volen retornar i del sofriment,
de les morts, de les violacions, digue'm com podré?»*

*L'any 1992, tu em tranquilitzares amb aquestes paraules
«Llevamos 500 años de resistencia».*

LA DONA GUATEMALTECA DESARRELADA A CAUSA DE LA VIOLÈNCIA

Breus apunts de la tasca de CIAM

Grup d'ajuda CIAM

Guatemala, país subjecte a perpètua tirania, ha viscut en el decurs del segle XX sotmès a un seguit de governs militars els quals han institucionalitzat de manera brutal i sistemàtica la violència, executada amb total impunitat, produint desenes de milers de víctimes i l'aïllament internacional. L'any 1986 el sistema, per millorar la seva imatge, instal·la un govern civil el qual impotent tolera accions militars contra la població i la militarització forçosa dels seus homes, majoritàriament indígenes.

Les matances, les tortures i el fustigament que, especialment a l'inici de la dècada dels anys vuitanta, pateix la població rural obliga a la fugida, al desarrelament dels indígenes que han d'abandonar les seves terres. N'hi ha que es desplacen arreu de Guatemala, sense possibilitat de retornar als seus llocs d'origen, ja que això seria la mort per haver estat testimonis de l'horror i les dones han de renunciar als seus signes d'identitat: els seus vestits, els quals les delaten davant els seus perseguidors. D'altres, en la fugida, travessen fronteres, es refugien en campaments a Mèxic, els quals

La política de Genocidi, d'Etnocidi i de terra arrasada per l'exercit ha deixat més de 40.000 vídues, 200.000 orfes, 1 milió de desplaçats interns i 150.000 refugiats, essent la majoria dones i nens. La cultura, la identitat, la terra, la família i el propi cos han estat violentats i violats.

La immensa majoria de les víctimes són dones i nens, i així ho ha reconegut les Nacions Unides que, mitjançant l'ACNUR, ha propiciat un sistema de gènere en el treball amb les dones refugiades, repatriades i desplaçades, però tot i algunes fites puntuals aconseguides, encara resta molta feina a fer.

L'organització no governamental a la qual des de Barcelona donem suport i que respon a les sigles C I A M (Centro de Investigación y Acción para la Mujer Latinoamericana), amb seu registrada a Mèxic, Nicaragua i Guatemala, adreça el seu treball a les dones refugiades guatemalteques en els estats de Chiapas, Quintana Roo i Campeche (Mèxic), duent a terme projectes d'alfabetització, formació de drets, salut reproductiva, ràdio i comunicació, gènere i formació de cooperativistes. Cal assenyalar entre els projectes de CIAM

retornades i repatriades, per la importància de les noves propostes jurídiques pel que fa al tema de Refugi, elaborades amb metodologia feminista. CIAM ha investigat el marc jurídic internacional universal i regional i ha analitzat la conjuntura jurídic-polític-social de la regió, simultàniament a l'acció amb les dones refugiades. La discriminació de gènere, classe i ètnia que han sofert ha generat forts sentiments d'incapacitat i processos paralitzants de desvalorització els quals s'agregen amb la por davant d'allò que és desconegut, a les noves situacions les quals afronten amb un gran esforç i sovint soles, en el refugi, amb desconeixement de la llengua i dels seus drets personals i col·lectius.

El punt de partença bàsic és el fins ara «natural» androcentrisme del Dret que impregna tant la Declaració Universal dels Drets Humans com el Dret de Refugiat els quals varen ésser elaborats en condicions on l'única òptica era la del «Home» com a paradigma del que és humà, amb exclusió de la perspectiva femenina i ha fet evident la subordinació d'un sexe: el femení, a un altre sexe: el masculí. El fenomen jurídic no solament queda reduït a les Lleis formalment elaborades, sinó que també abasta la interpretació i l'aplicació de la norma legislada.

s'ha d'entendre per «discriminació» segons el que estableix l'article 1 de la *CONVENCIÓN SOBRE LA ELIMINACIÓN DE TODAS LAS FORMAS DE DISCRIMINACIÓN CONTRA LA MUJER* el qual diu textualment:

«A los efectos de la presente Convención, la expresión «discriminación contra la mujer» denotará toda distinción, exclusión o restricción basada en el sexo que tenga por objeto o por resultado menoscabar o anular el reconocimiento, goce o ejercicio por la mujer, independientemente de su estado civil, sobre la base de la igualdad del hombre y la mujer, de los derechos humanos y las libertades fundamentales en las esferas políticas, económica, social, cultural y civil o en cualquier otra esfera».

La convenció fou aprovada per l'assemblea general de les Nacions Unides el dia 18 de desembre de 1979. Alhora CIAM amb el seu treball recull la crida que s'assenyala en el paràgraf 42 de les Estratègies de Nairobi, adreçades envers el futur del desenvolupament de la dona. Adoptades per la Conferència mundial de Nairobi celebrada els dies 15 a 26 de juliol de 1985.

Les dones refugiades, desplaçades i retornades han viscut i viuen fets i situacions altament traumàtics, les violacions i agressions sexuals són malauradament freqüents, així com la violència domèstica. Aquestes dones

família en absència del pare, ja sigui per haver estat mort o bé perquè el marit té varies famílies.

L'índex d'analfabetisme és molt alt. Les possibilitats d'accedir a crèdits és mínima. Les dones en definitiva han de fer front a tota mena de dificultats i adversitats.

Les dones víctimes principals de la violència, per primer cop no es troben còmodes en el paper que la tradició i la història ha designat per a elles i han començat a evolucionar vers la seva consciència i la seva identitat de gènere.

El refugi ha permès a moltes dones la seva participació organitzada, han desenvolupat l'estudi dels seus drets, la seva participació en els tallers, l'alfabetització. La reivindicació d'igualtat emergeix cada cop amb més força des del sí de les

organitzacions de dones refugiades, repatriades i desplaçades, les quals exigeixen estar presents dins les organitzacions que hi ha actualment per a la solució dels seus problemes i de les quals havien estat excloses fins ara.

D'entre les diferents organitzacions cal fer esment de *CONAVIGUA*, organització que aplega al voltant de 15.000 dones vídues a causa de les matances indiscriminades. *CONAVIGUA* ha rebut el reconeixement internacional i la seva veu ja es fa palesa arreu, a despit de les successives amenaces i persecucions a les quals estan sotmeses. I també voldríem assenyalar "*La Organización de Mujeres Refugiadas Guatemaltecas : MAMA MAQUIN (MMQ)*", sorgida ara fa tres anys i que tot ésser una organització jove està molt estesa i són milers les dones organitzades.

"HABLAN LAS MUJERES DE MAMA MAQUIN"

Mama Maquin

Nuestra historia como mujeres refugiadas, no es otra que la historia de nuestro país; una historia de guerra, pobreza, miseria, dolor, violación a los derechos humanos; razón por la cual desde muchos años antes de salir a refugiarnos por falta de recursos económicos, por falta de un pedazo de tierra donde trabajar para vivir, nos vimos obligadas a ir junto a nuestros esposos y a nuestros hijos en busca de mejores condiciones de vida a otros lugares de nuestro país, dejando el pueblo de donde éramos. Muchas bajamos a las costas, otras huimos a las montañas de Ixcán y otros pueblos en busca de una parcela para trabajar. Cuando ya estábamos alcanzando un poco de bienestar, empezó una gran ola de represión sobre nosotros por parte del ejército y Gobierno de nuestro país; mataron a hombres, niños, ancianos y muchas mujeres, quemaron nuestras casas y comunidades".

"En toda esta historia, las que más hemos sufrido somos las mujeres; pues en nosotras existe más la conservación de nuestra cultura, siempre hemos sido discriminadas por ser mujeres, pobres y además por ser indígenas. Todo esto también tuvimos que vivirlo, pues tuvimos que empezar a hablar el castellano, a

dejar nuestros trajes, nuestras costumbres y todo aquello que nos identificaba con nuestros pueblos mayas".

"Algo muy importante ha sido que todo el pueblo refugiado y en particular nosotras las mujeres nunca pensamos en ya no volver a nuestra patria, sabíamos que teníamos que regresar, pero no sabíamos cómo ni cuándo".

"Empezábamos a ver el reflejo y el deseo por ser algo más, el deseo de hacer algo por nosotras mismas, no sólo como miembros de una comunidad, sino como mujeres con nuestros propios derechos que merecen ser respetados. Con orgullo fuimos viendo que somos iguales, que nadie es más que otra, que valemos igual y que cada una tiene dentro de sí una gran riqueza y decisión para poder aportar en su propio desarrollo como mujer".

"En Guatemala un 52% de la población somos mujeres, de todas un alto porcentaje analfabetas sin acceso a la educación, a la salud, al trabajo, mucho menos a ser partícipes en las decisiones que se toman en las comunidades y en el país y que nos afectan a nosotras mismas. Todas estas cosas que empezamos a descubrir cuando nos refugiarnos, vimos también la necesidad de organizarnos y buscar alternativas para el mejoramiento de nuestra vida como mujeres y como miembros de una comunidad".

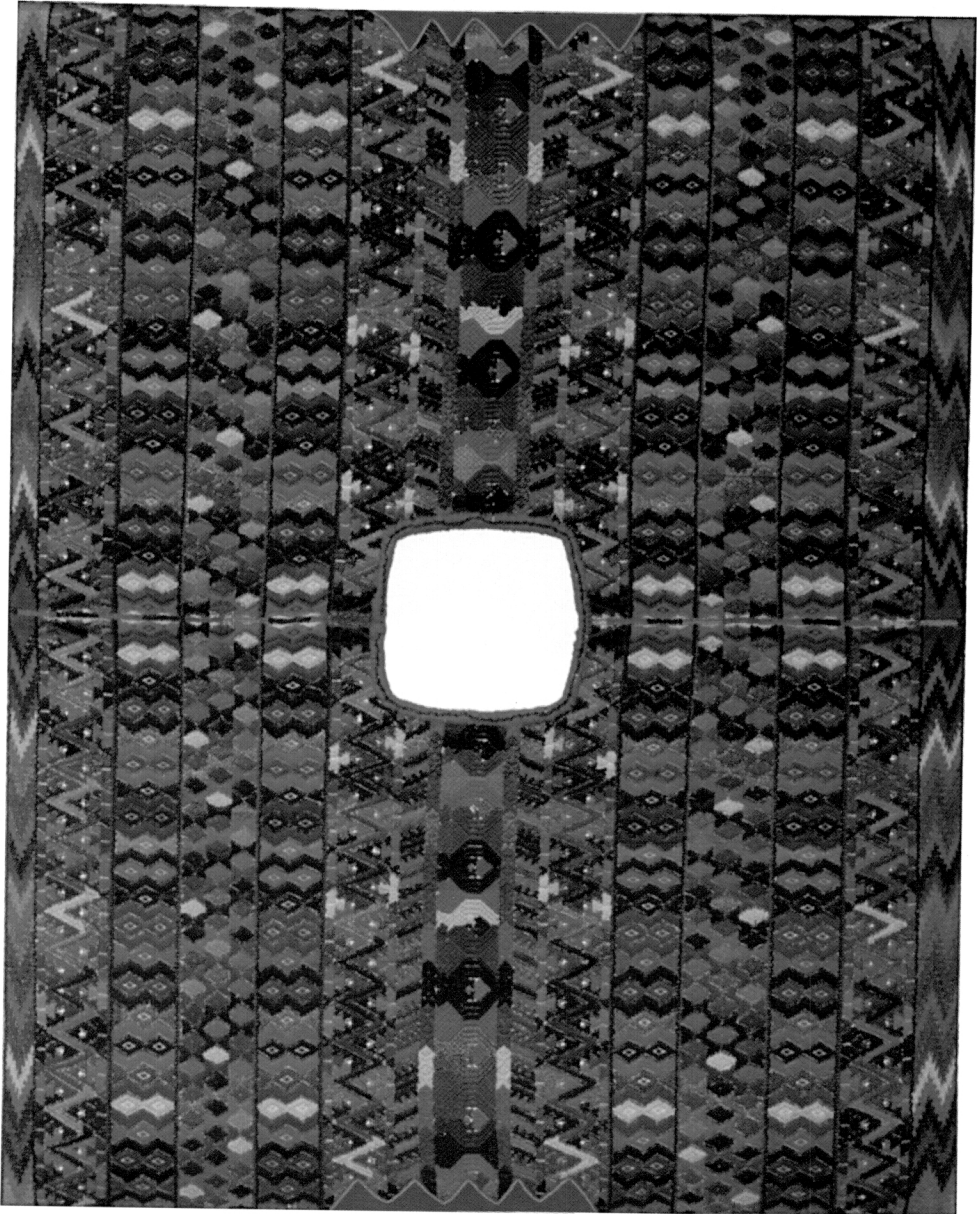

"Nuestra perspectiva es lograr un desarrollo a todos los niveles de la vida, de lo que nos rodea, no estar siempre bajo la conducción de alguien.

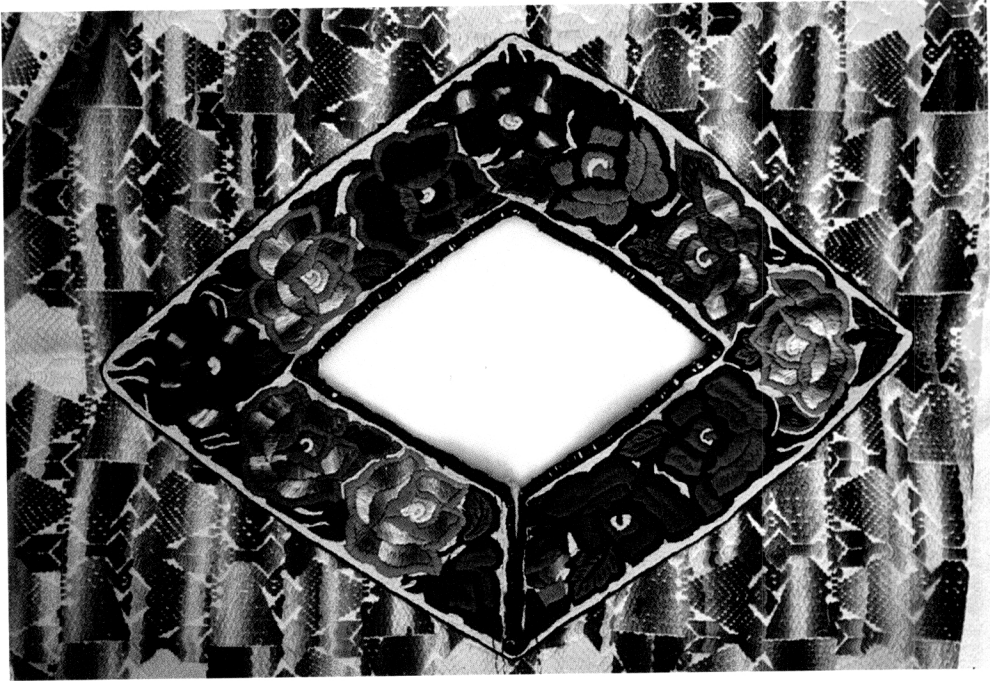
Somos capaces y es por eso que nuestro trabajo va encaminado al fortalecimiento de lo que ya tenemos logrado y seguir avanzando porque no basta con tener reconocimiento sólo en la comunidad, sino más bien

tener participación en lo que la ONGS, Agencias, autoridades, etc,... quieran aportar para resolver las necesidades de las mujeres".

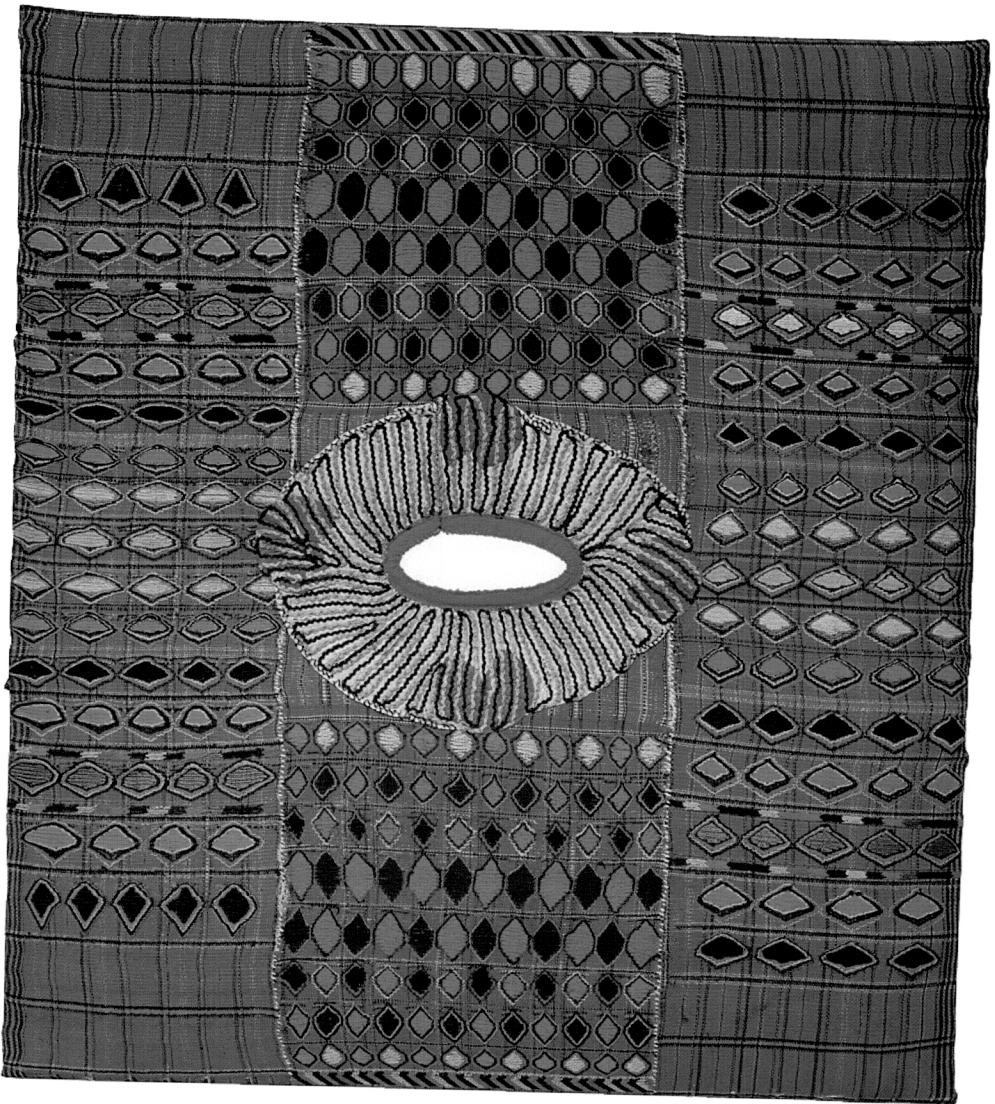
"... queremos vivir en libertad y cuando ya hayamos alcanzado el pleno respeto a todos nuestros derechos podremos decir **hemos hecho mucho, cuando todas las mujeres del mundo ya no suframos, podremos decir; gracias a nosotras mismas por lo que hemos hecho**".

HUPIL
SAN PEDRO SACATEPÉREZ
Foto: J. Baca

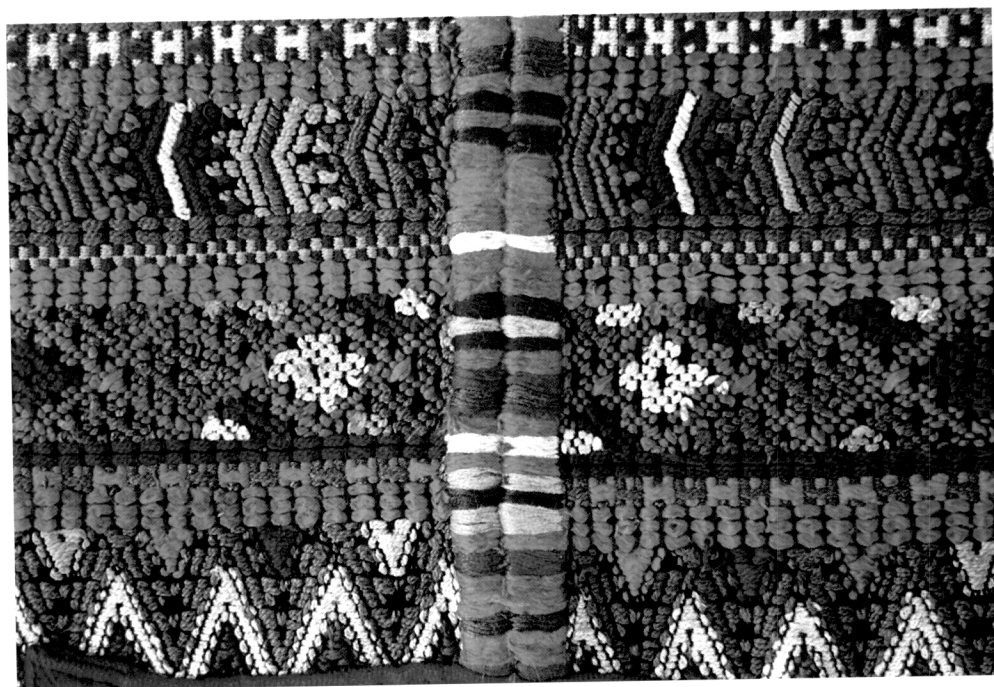
HUIPIL. Detall.
San Cristóbal Totonicapán

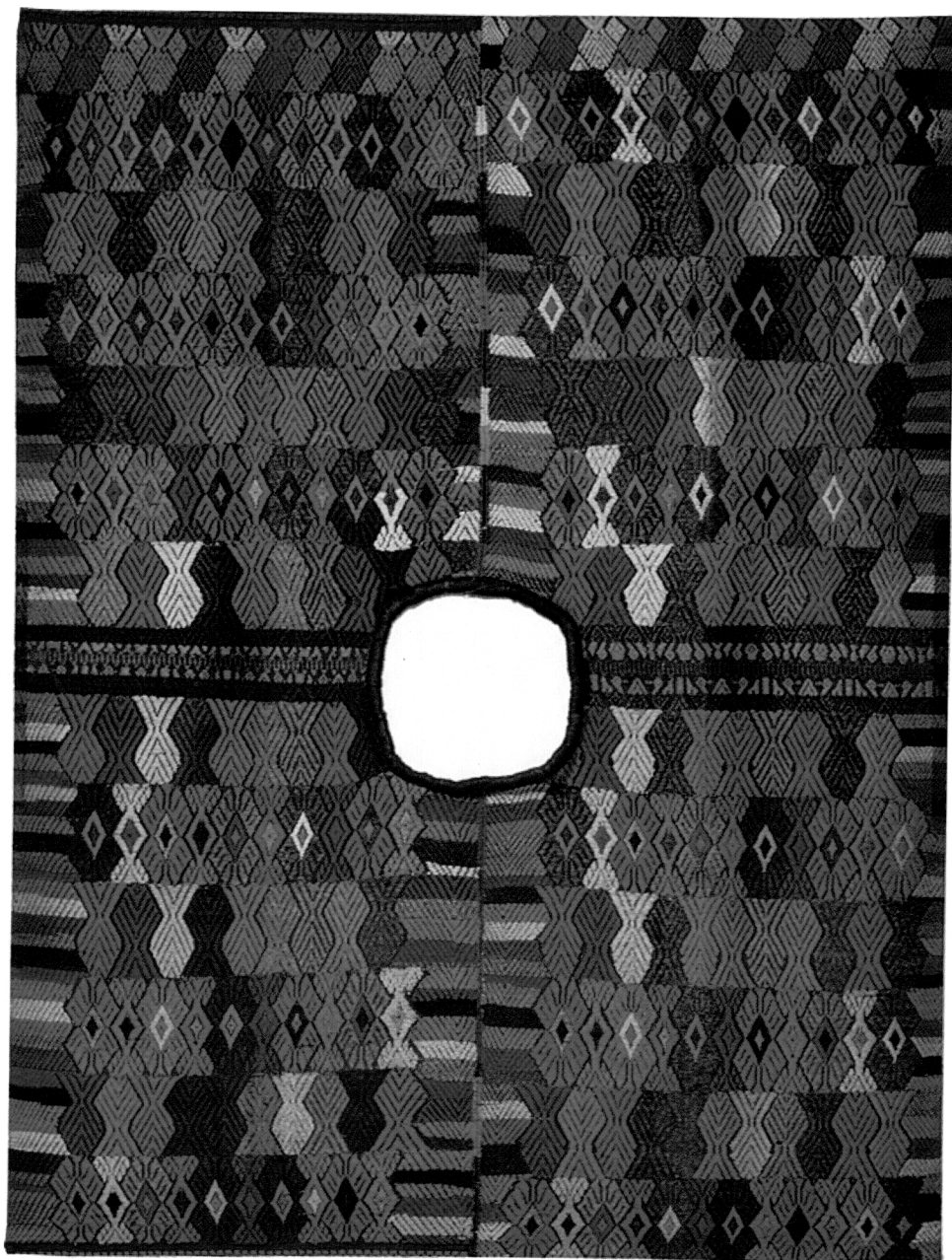
HUIPIL

Todos los Santos Cuchumatanes

Foto: J. Baca

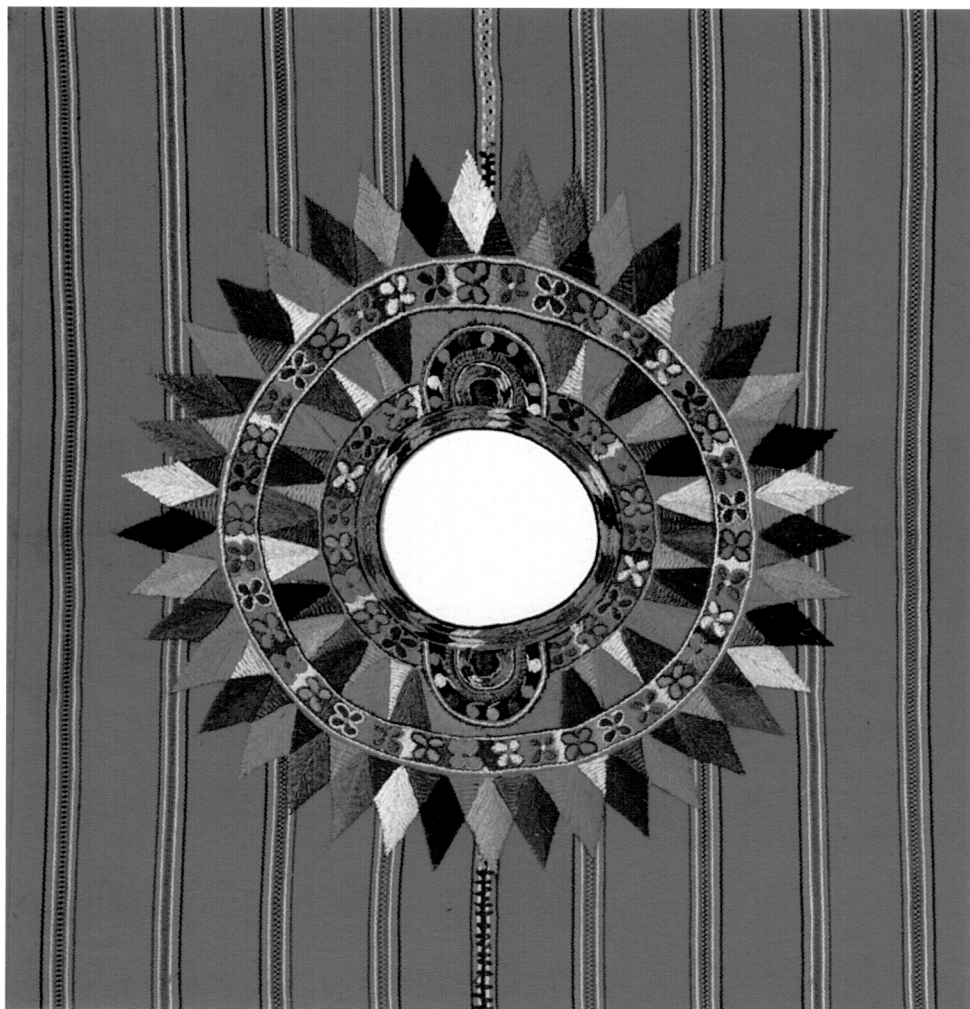
HUIPIL. Detall.
San Martín Jilotepeque

HUIPIL
Chuarancho
Foto: J. Baca

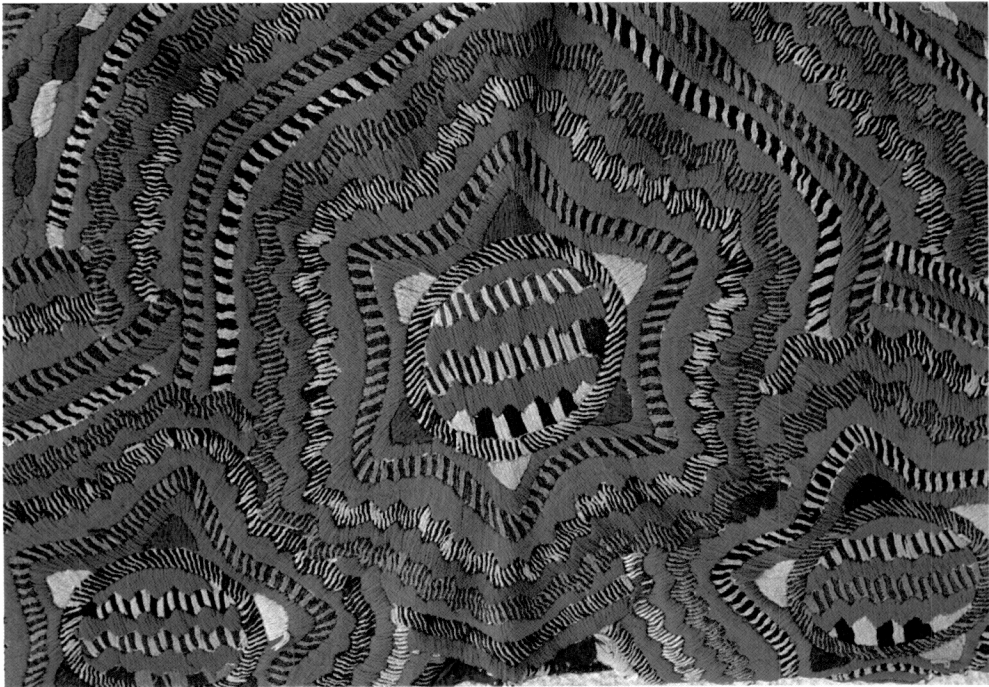

HUIPIL. Detall
Tecpan

HUIPIL. Detall.

Foto: J. Baca

HUIPIL. Detall.
San Mateo Ixtatan

ELS TEIXITS MAIES

Soledad Calpe

Un dels elements més significatius de la cultura material del poble maia és el seu art tèxtil, el qual ha persistit en el decurs dels segles, tant pel que fa a les tècniques que s'utilitzen com pel que fa a la decoració i fabricació dels teixits.

Com a tota cultura viva, ha assimilat i adaptat en el decurs de la seva història noves tendències, a causa d'imposicions externes i també fruit del seu dinàmic tarannà. De tota manera, no ha perdut mai la seva essència pròpia, pregonament tradicional i plena de significat.

Actualment, existeixen a Guatemala 150 comunitats indígenes, i cadascuna porta en els seus vestits una empremta que li és pròpia, ja que es diferencien unes de les altres pel color, els dissenys, l'estil i les tècniques usades per a la seva elaboració. Tant és així que és possible de reconèixer el lloc de procedència d'una persona solament solament pel seu vestit. No obstant, totes les comunitats comparteixen la pertinença a una mateixa tradició, així com l'utilització d'instruments, símbols i materials heretats dels seus avantpassats.

La informació que podem recollir dels còdexs, murals, monuments i les petites estatuetses prehistòriques, reflecteix la importància política, econòmica i ritual que tingueren els tèxtils a Mesoamèrica.

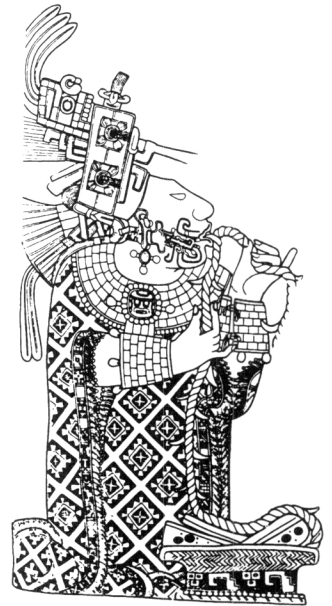
Hi ha murals corresponents a l'època Clàssica Maia, on s'aprecien als monarques lluint magnífics vestits, els quals duen motius ornamentals que coincideixen, de vegades, amb els teixits que s'elaboren actualment. A Yaxchilan, un dels enclavaments arqueològics maies més importants de l'època Clàssica, es troben unes llindes on

es mostren escenes rituals de les classes dirigents. En un d'aquests llindecs trobem a la senyora Xoc, esposa del senyor de Yaxchilan, lluint una esplèndida túnica dissenyada amb rombes extraordinàriament semblants als que podem veure en molts teixits actuals.

El teler de cintura que hores d'ara utilitzen les artesanes maies, és d'origen prehispanic, com queda reflectit en el còdex de Madrid i en les ceràmiques i estatuetes que s'han trobat en excavacions arqueològiques. A Copan, també s'han trobat contrapesos esfèrics, com els «malcates» els quals encara s'usen per filar, així com agulles de cap i agulles per fer brocats. Tot això evidencia la indiscutible antiguitat tant de tècniques com d'estrís per a la fabricació dels tèxtils.

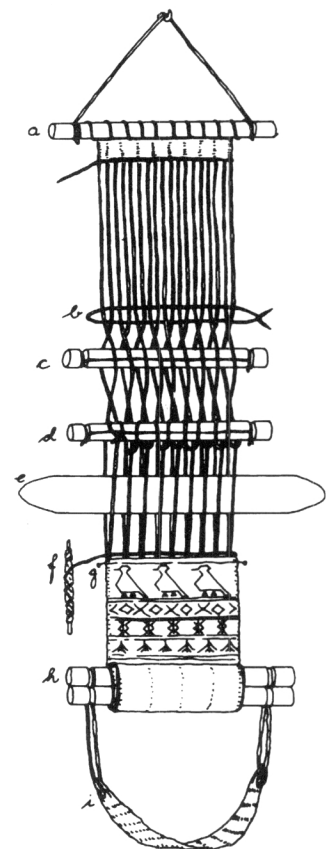

Tota cultura imposa les seves normes concretes pel que fa a: on, com i quan cal fer ús de determinats vestits. L'indument no solament aconsegueix una funció bàsica de protegir-se del medi ambient, sinó que alhora és un codi per transmetre informació referent a la persona que ho porta; una informació difícil d'interpretar per a qui no ha estat socialitzat dins de la comunitat d'origen, la qual crea i transmet aquests símbols.

Aquest llenguatge no verbal comunica la classe social i econòmica, la jerarquia, el gènere, l'acte social, l'estat civil, l'ètnia, etc.,..., i també, en el cas dels vestits maies i per a qui ho sap interpretar, ens parla de la mitologia i del sentiment religiós de la persona que llueix el vestit.

El vestit indígena és alguna cosa més que una bonica combinació de dissenys i colors feta a l'atzar; és un codi d'identitat pel qual l'individu s'identifica amb la cultura de la seva comunitat i el fa significar-se com a membre seu quan és lluny.

Dins de l'àmbit de la cultura maia hi havia normes estrictes pel que fa a les formes i als materials referents als vestits. Solament les castes dominants podien utilitzar determinades fibres i dissenys, i tenint en compte que la

jerarquia social era molt rígida, al poble li estava prohibit fer-ne ús dels mateixos vestits amb que s'abillava la noblesa.

Amb la Conquesta, molts cacics maies adoptaren ben aviat els vestits europeus; això donà pas a l'afebliment i posterior oblit d'aquestes prohibicions. Així doncs, les dones maies varen poder copiar els models de vestit que duïen els seus antics dirigents, i confeïren les seves teles d'acord amb aquests models. D'aquesta manera es va poder preservar parcialment la seva tradició.

Els missioners espanyols imposaren als indis maies la seva religió cristiana i intentaren desarrelar la indígena. No obstant moltes de les pràctiques rituals dels colonitzadors no eren, en aparença, gaire diferents de les seves pròpies, així doncs, quan se'ls va instar, segons la tradició espanyola, a «vestir a los santos», els indígenes, que ja d'antuvi vestien als seus déus, no posaren cap mena de resistència a abillar les noves imatges amb els seus propis vestits. Hores d'ara, a qualsevol església maia, es poden veure les imatges cristianes abillades amb vestits indígenes.

Aquesta continuïtat a fet que, en el decurs de la història, les teixidores hagin pogut estudiar els dissenys més antics dels vestits que duïen aquestes imatges i d'aquesta manera els patrons s'han pogut perpetuar fins els nostres dies, però adaptats segons la creativitat de cada teixidora, així com a nous materials i d'altres influències.

La conquesta i colonització dels maies implicà, indubtablement, uns canvis considerables tan de caire social com cultural. Pel que fa als vestits, tingueren més incidència en el dels homes que en el de les dones.

La indumentària masculina, en general, adoptà ben aviat els models espanyols, d'altra part, la dona maia es resistí fortament a la influència cultural i hores d'ara encara duu el mateix tipus d'«huipil» que duïen les seves avantpassades, si més no, en les seves formes bàsiques.

Tampoc la faldilla que avui dia porta i a la qual anomenen «corte» ha sofert gaires modificacions. L'explicació d'aquest fenomen seria el fet que els homes indígenes estigueren sotmesos més directament al domini espanyol, mentre que la dona continuà dedicada a les feines de la llar i a la família, per aquesta causa la seva explotació fou canalitzada mitjançant les tasques del filat obligatori i la paga de tributs en teixits.

La colonització espanyola introduí modificacions en moltes de les peces del vestuari indígena i en va imposà d'altres noves a l'estil europeu (pantaló, camisa, barret, etc,...). També aportà nous materials com ara la llana i la seda, i innovacions tècniques com el teler de «falseria».

Actualment, les dones i els homes muden els seus vestits quotidians en els esdeveniments especials, com són les festes, els casaments, les defuncions o l'accés a càrrecs destacats de la comunitat en l'àmbit civil o religiós. En aquests esdeveniments els vestits solen ésser més esplèndidament guarnits que els d'ús feiner i els dissenys recullen simbologia religiosa.

Avui dia, l'expandiment de la indústria tèxtil està malmetent la indústria artesana tradicional amb la producció en sèrie de peces de roba de baix cost d'acord amb l'esquema occidental, les teles de factura industrial, els brodats a màquina o els fils comercials, han fet gairebé recular tot el procés artesanal del filat i el tint manual.

A tot això cal afegir el procés de misèria i desarrelament de la població indígena, que genera la greu situació sociopolítica del país.

La tradició tèxtil presenta unes perspectives de degradació i tal vegada de desaparició en poques generacions futures, tot i l'esforç que realitzen diverses institucions com el *Departamento de Estudios Folkloricos* i el *Museo Ixchel* del vestit indígena, i la provada perseverància i capacitat de supervivència de la cultura indígena.

El «huipil» - que ja hem anomenat anteriorment i que forma part de la majoria de peces que es mostren en aquesta exposició - és, junt amb el «corte» de la peça femenina indígena la més rellevant de l'àrea maia.

Aquesta peça de roba ja s'utilitzava abans de la Conquesta, i com ja hem assenyalat anteriorment, hi ha evidències del seu ús a l'època Clàssica en ceràmiques policromades i monuments del nord de Petén, Piedras Negras, Yaxchilan i Bonampak.

És també la peça més teixida habitualment en el teler casolà de «palitos», i també és la més rica i variada per la seva tècnica, els colors i els guarniments.

Segons la tradició de cadascuna de les comunitats, el huipil pot estar confegit per un, dos o tres llenç, units entre ells en sentit longitudinal, de vegades cosits mitjançant una franja brodada anomenada «randa». Els laterals solen ésser cosits fins les aixelles, per poder donar pas als braços, si no se'ls cus solen deixar-los caient. El bell mig es fa una obertura per donar pas al cap, ja sigui retallant un tros del teixit o bé sense cosir la unió dels dos llenç.

La senzillesa de l'huipil el fa molt adaptable i fa que no calguin gaires mides. Només calen dues o tres mides per a una dona des de la infantesa fins a l'adolescència i n'hi haurà prou amb una sola mida per a la resta de la seva vida adulta. Tampoc es confegeixen mides especials segons sigui el tamany específic d'una persona (alçada i volum), sinó que els patrons dins d'una comunitat gairebé no canvien; si el huipil penja lleugerament cap als braços n'hi ha prou amb recollir les mànigues amb un doblec o bé es cusen unes franges o «paletones» a l'alçada de l'espatlla.

En contrast, la llargada de l'huipil pot variar considerablement d'una comunitat a una altra. N'hi ha que poden ser llargs fins a la cintura o bé fins els genolls, i n'hi ha que cobreixen lleugerament els braços o els canyells.

A més a més de les diferències de dissenys, per confegir el huipil s'utilitzen les més variades gammes de teixits, brocats i brodats, així com la més acurada elaboració.

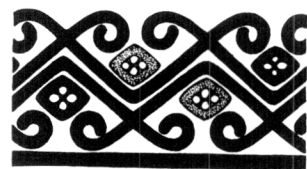
El huipil representa per a la dona indígena l'orgull i l'expressió més gran de les seves habilitats com a teixidora, per aquesta causa i a despit de la pressió de les noves tècniques i costums, la dona indígena es troba recompensada de la desmesurada despesa en diners, temps i esforç que significa la seva elaboració.

El «corte» és una mena de faldilla confeccionada amb un o dos llenç cosits en forma de tub i que la dona s'embolica al voltant dels malucs i l'aferma amb una faixa.

Els materials amb els quals s'elaboren aquestes peces solen ser el cotó, la llana i, en general, tot tipus de material tèxtil que avui dia es pot trobar en el mercat. Durant l'època Clàssica, tota aquesta roba era confeccionada amb fibres d'origen vegetal, especialment el cotó i el «maguey», fibra gruixuda que s'extrau de fulles d'agave o de pita. Cal assenyalar que, tot i ésser una pràctica gairebé en desús, hi ha comunitats on encara s'utilitza la laboriosa tècnica de cardar i filar la llana per obtenir els fils i poder fabricar els seus teixits.

El teler de cintura, també anomenat «de palitos», i mitjançant el qual es teixeixen belles creacions artesanals, és en realitat una eina de treball molt senzilla i fàcil de maniobrar. Mentre no s'usa pot desar-se enrotllat en un espai molt reduït, de manera que, quan l'artesana vol teixir, sols li cal desenrotllar-lo, afermar un extrem a un suport fix i l'altre envoltar-lo per la cintura mitjançant una faixa anomenada «mecapal».

Aquest teler és un conjunt de sis pals, un inferior i un altre superior per on queda subjectat l'ordit; dos més controlen els fils parells i senars, anomenats respectivament «vara de paso» i «lizo»; un altre, més ample i pla que la resta, anomenat «machete», amb el qual es va compactant el teixit a mida que es va fent; i per acabar, el «templèn»,

amb el qual es pot controlar la uniformitat de l'amplada de la peça que s'està teixint. La posició de treball de l'artesana fa tibar el teler: si es decanta endavant s'aflueixen els fils de l'ordit, mentre que si es decanta enrera es tiben, aconseguint textures diferents en el teixit.

Avui dia moltes dones maies encara fan ús de les unitats de pes i mida vigesimal que utilitzaven els seus avantpassats per calcular l'amplada del teixit i la quantitat de fils que necessiten.

A Guatemala hi ha també un altre tipus de teler d'ús molt freqüent, que mica en mica es va fent lloc per damunt del primitiu teler de «palitos», és el teler de «falseria», també anomenat teler de peu o de «mano de hombre», per oposició al teler de palitos o de «mano de mujer», el que ens indica la clara divisió sexual del treball en el tema que ens ocupa.

El teler de peu fou introduït durant l'època de la Conquesta, i encara és manté en la seva forma original, és un senzill i pesant teler europeu dels segles XVI i XVII. Amb aquest teler es realitzen actualment la majoria de peces per les faldilles o «cortes» femenins i moltes d'altres peces. L'avantatge que ofereix per damunt del teler de palitos és una producció ràpida i per tant econòmica i que alhora de confeccionar és pot fer tot d'una peça. No obstant, amb aquest sistema es perd el control personal de l'artesà sobre el teixit, i en conseqüència es perd la riquesa de matisos i perfecció d'una bona teixidora.

Treballar amb un teler de cintura és un atasca que demana paciència, habilitat i destresa, així com molta capacitat d'abstreure's, ja que en el moment d'iniciar la seva obra, la dona ha hagut de fer, prèviament, no solament un càlcul de la dimensió del seu huipil, sinó també les mostres de dibuix que hauran de guarnir tots els llenços.

solament pot avançar al voltant de trenta fileres cada dia, doncs cal considerar que també té cura de moltes altres feines.

Una de les tècniques que afavoreixen la riquesa i la vistositat dels teixits maies és el brocat. La seva tècnica és la d'anar afegint fils suplementaris a l'ordit de base. Generalment aquests fils afegits són més gruixuts i de colors més vius, i es compacten amb l'ajut d'una petita agulla o d'un os. Amb les successives passades del tramat es creen els dibuixos i els relleus en el teixits.

Hi ha diverses modalitats de brocats, algunes de caire complex i refinat, com la de «bucle» o la de «doble faz».

Mentre que pels teixits bàsics s'utilitzen fils de cotó, pel que fa al brocats és freqüent d'utilitzar fils més rics, com poden ésser la llustrina i la sedalina, i fins i tot la seda, aquesta última ja en desús per manca d'aquest material.

Una altra de les tècniques més habituals són els brodats, realitzats amb agulla. Aquesta tècnica es combina amb la de brocat per a la confecció d'alguns huipils.

Hi ha comunitats on sovint broden mostres diverses un cop han acabat el teixits. Aquesta tècnica es fa servir, gairebé sempre, a la costura que uneix els llençs, la qual s'anomena «randa», i també en els colls, on de vegades es realitzen dissenys molt bonics i elaborats.

Des dels inicis de la Civilització Maia, la dona i la producció tèxtil han estat fermament associades. Les deïtats del teixits han estat sempre femenines. La deesa Ixel era la protectora de la dona en els parts i també la deesa de la Terra, la Medicina i el Teixit. Aquesta relació del tèxtil amb la dona va més enllà del simple concepte de producció, ja que la dona maia s'identifica plenament amb el gènere i queda vinculada socialment a la seva comunitat mitjançant el seu treball

A tota nena maia se la socialitza de ben petita en l'aprenentatge del teler. Arribat el moment, haurà de teixir tota la seva roba de casament; la seva fama de bona teixidora serà molt considerada a l'hora que els joves varons cerquin esposa. Més endavant, arribada a l'edat madura, la seva habilitat com a teixidora li conferirà l'admiració i el respecte de tota la comunitat.

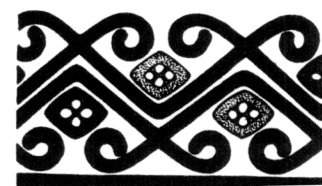

El poble maia ha sabut defensar i protegir de forma extraordinària la pervivència dels seus models ancestrals de cultura, malgrat les imposicions colonials a que ha estat sotmesa en els darrers cinc-cents anys. I la donà indígena, amb els seus magnífics teixits, ha contribuït de manera molt destacada i ha sabut transmetre, de generació a generació, aquesta cultura ben curulla de símbols, història i filosofia.

Segons diu la tradició maia, el déu Quetzacóalt donà el teler a les primeres dones, i així s'explica el caire diví dels teixits. El teixit esdevé, doncs, un medi de transmissió religiosa. Així com l'home maia prega a la terra on ha de llaurar el blat de moro, la dona fa una pregaria a les seves santes abans de començar a teixir. Segons diu Morris, qui ha estudiat exhaustivament els teixits maies, les dones indígenes expliquen que les santes se'ls apareixen amb somnis per a inspirar-les en el seu proper huipil; si el huipil s'elabora sense errades, vol dir que és fruit de un bon somni.

«Les primeres teixidores, les santes, que romanen encara dins les esglésies maies abillades amb els huipils de la seva comunitat, traspasaren els dissenys dels teixits a les dones maies a l'albira del món. Una ninona prega primer a les santes per poder tenir l'habilitat i la gentilesa de saber teixir i després aprèn les tècniques que li transmet la seva mare, però per a poder aplegar els antics dibuixos dins una composició armoniosa que farà moure el cel i la terra per fer un món més florit, una teixidora ha de somniar».

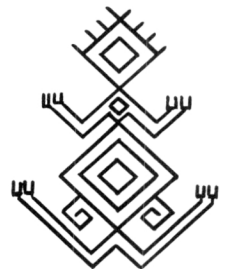
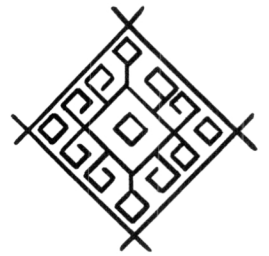

La simbologia dels dissenys maies reflecteixen la seva preocupació, ja des de l'inici de la seva cultura, per l'espai i el temps. Tot i que molts d'aquests símbols s'han modificat en el decurs del temps i d'altres han estat afegits a causa de la pròpia experiència quotidiana, les dones maies, amb els seus elaborats i exquisits teixits, han sabut transmetre la cultura viva del seu poble. Amb l'armoniosa combinació dels seus dissenys, aquests teixits ens expliquen la seva versió de la creació del món, ensenyen a invocar la benvolença dels seus sants i ens expliquen la mena de relació que els sants tenen amb la seva comunitat, el seu concepte de la vida i el misteri de l'eterna continuïtat de l'univers.

Tot seguit presentem una mostra del dibuixos que són propis de la indumentària maia.

ROMBO

Representa l'univers. Cadascun dels seus costats representen els límits del temps i de l'espai. En el disseny dels rombes petits, cada punt reflecteix els punts cardinals, orient (amunt) on surt el sol, occident (avall) on es pon el sol en acabar el dia, el nord a l'esquerra i el sud a la dreta. Les sanefes dels costats representen la papallona, símbol del sol o del dia.

SANTO / SAPO

De vegades els sants s'acompanyaven de gripaus que cantaven mentre els sants vessaven la pluja.

MONO

ZOPILOTE

Personatge pertanyent a la història del diluvi. El colom de Noé es convertí en zopilote.

CULEBRA.

Significa camí.

CULEBRA

Convertida en flors o en bosc, la qual es converteix amb «milpa» per a tornar a ésser bosc.

ESCORPIÓN

Atrau la pluja, fibleja els llampecs per a convertir-los en núvols.

SERPIENTE ENPLUMADA O CUERVO

Després del diluvi el corb ensenyà a l'home a llaurar el blat de moro. Quetzalcóalt la serp emplomada regalà el teler a les dones.

ANCESTROS

Pare / Mare. Els avantpassats que varen sobreviure al diluvi obeïren Déu i llauraren el blat de moro. La mare té múltiples braços, com el blat de moro. Els avantpassats tenen cura de la societat i mitjançant els somnis, ensenyen com cal viure. Són éssers sobrenaturals com ara els sants.

Gairebé totes les peces que s'apleguen en aquesta exposició són huipils tradicionals de diverses comunitats índies de l'altiplà guatemaltec. La gran majoria provenen de la seva comunitat d'origen, de mans de les seves propietàries, les quals els han teixit i els han usat.

La presentació i selecció de les peces exposades no s'han fet des d'un punt de vista específicament etnogràfic, sinó amb la voluntat d'oferir una mostra diversa i significativa d'aquest art, fent esment principalment als valors creatius, estètics i culturals de les obres.

CATALOGACIÓ DE LES PECES EXPOSADES

1 • HUIPIL

Chichicasteñango.

Tres teles. Teler de cintura. Base de cotó blanc. Brocat en cotó de colors. Coll amb aplicacions de tafetà negre, aplicat amb punt de cadeneta. Dos cercles de tafetà negre que simbolitzen les fases de la lluna.

Mides: 84 x 160 cm.

2 • HUIPIL

Sumpán

Quatre teles. Teler de cintura. Base de cotó vermell amb ratlles longitudinals de colors verd, blau, blanc, groc, rosa i lila. Coll brodat a mà amb motius florals en seda i lustrina. Randes afegint teles brodades de seda i cotó.

Mides: (49 x 68 cm.) x 2

3 • HUIPIL CERIMÒNIA

San Juan Sacatepequez.

Tres teles. Teler de cintura. Base de cotó blanc amb franges liles. Brocat part superior en cotó amb disseny d'ocells. Coll ribetejat amb tafetà blanc. Dos rosetes de tafetà blanc davant i darrera del coll. Randes afegint teles brodades a mà.

Mides: (110 x 56 cm.) x 2

4 • HUIPIL CERIMÒNIA

Chuarrancho.

Dues teles. Teler de cintura. Base de cotó blanc. Profusament brocat amb cotó i lustrina fent dissenys geomètrics.

Mides: 113 x 115 cm.

5 • HUIPIL

San Antonio Aguas Calientes.

Dues teles. Teler de cintura. Base de cotó granat. Superfície total per davant i per darrera, cobertes de franges brocades a dues cares. Motius geomètrics i florals.

Mides: 117 x 59 cm.

6 • FAIXA

Chajul.

Teler de cintura. Base de cotó vermell. Dues àrees brocades amb lustrina dissenyada amb motius de rombes. Acabat amb serrell de borles.

Mesures: 22 x 360 cm.

7 • PERRAJE

Tonicapán.

Teler de cintura. Tècnica IKAT simple. Cotó amb franges longitudinals de colors verds, blaus i liles. IKAT, en gris i blanc.

Mides: 68 x 180 cm.

8 • PERRAJE

Nebaj

Teler de cintura. Base amb cotó ratllat longitudinalment de diferents colors. Brocat en cotó de colors amb dissenys d'ocells, figures humanes i rombos. Acabats amb serrells sense trenar.

Mides: 67 x 155 cm.

9 • HUIPIL

San José Nacabuil

Teler de cintura. Base de cotó blanc. Brocat en cotó tècnica de bucle. Dues teles unides per randes brodades. Dissenys: arbre de la vida, rombes i ziga-zaga.

Mides: 88 x 124 cm.

9 Bis • HUIPIL

Quesaltenango

Teler de falsseria. Tres teles. Tècnica de brocat de cotó i lustrina damunt de fons de cotó blanc. Coll brodat a mà i sobreposat. Randes dobles brodades a mà en groc i lila.

Mides: 104 x 140 cm.

10 • HUIPIL

Todos los Santos Cuchumatanes.

Tres teles. Teler de cintura. Base de cotó. Les dues teles laterals duen fines franges longitudinals de diferents colors amb predomini del color rosa. La secció central presenta franges més amples en colors groc, blau, granat, verd i rosa. Peces frontals i posteriors en brocat de tapisseria de cotó i llana. El coll es guarneix amb tafetà i trenetes de factura comercial.

Mides: 82 x 173 cm.

11 • HUIPIL

Todos los Santos Cuchumatanes.

Teler de cintura. Tres teles. Base de cotó vermell, a franges longitudinals de diferents colors. Tela central brocada en tècnica de tapisseria en cotó i llana sintètica amb disseny de rombes. El coll està guarnit amb tafetà i cintes de factura comercial.

Mides: 75 x 80 cm.

12 • HUIPIL CERIMÒNIA

San Martín Jilotepeque.

Teler de cintura. Dues teles. Brocat finament realitzat amb seda xinesa, cobrint totalment la base de cotó negre. Coll sobreposat en vellut blau. Randes amagant costures brodades a mà en seda xinesa.

Una de les randes acaba a l'alçada del pit per a poder obrir-la en necessitat d'alletar al seu fill.

Mides: 71 x 116 cm.

13 • HUIPIL

Comalapa

Dues teles. Teler de cintura . Base de cotó cafè. Brocat en tres franges amb diferents dissenys d' ocells. Creia de l'espatlla en cotó vermell dividida per un brocat de disseny floral. Brocat realitzat en cotó, lustrina i alguns fils platejats.

Mides: 86 x 127 cm.

14 • HUIPIL

Totonicapán

Una tela . Teler de falsseria. Decorat amb tècniques de brocat amb franges horitzontals de motius seriats. Coll i mànigues en vellut granat.

Mides: 88 x 132 cm.

15 • HUIPIL CERIMÒNIA

Chajul

Dues teles. Teler de cintura. Base de cotó blanc finament teixit amb fines ratlles vermelles longitudinals. Costures afegides amb punt de cadena de cotó negre. Coll i motius a les espatlles i centre en seda xinesa morada. Observem la perfecció i uniformitat de la textura del teixit.

Mides: 88 x 120 cm.

16 • HUIPIL

Xenacoj

Dues teles. Teler de cintura. Base de cotó vermell amb franges longitudinals en blau i groc. Un altre grup de franges més gruixudes al centre i espatlles. Creia de les espatlles brocada en cotó i lustrina amb disseny d' ocells i l' arbre de la vida. Randes brodades en colors.

Mides: 105 x 188 cm.

17 • HUIPIL

Patzun

Dues teles. Teler de cintura. Base de cotó vermell amb combinació de franges-agulla de diferents amplades en blau, blanc i vermell. Escot molt acabat, amb dues àrees semicirculars de brodat massís en seda xinesa, donant l' efecte d' un conjunt de plomes.

Mesures: 95 x 105 cm.

18 • HUIPIL

Santiago Sacatepequez

Teler de cintura. Dues teles. Base de cotó amb franges longitudinals en blanc i vermell. Brocat en tècnica de bucle en diferents colors. Coll sense tallar la tela, rematat amb vellut blau.

Mides: 81 x 146 cm.

19 • ZUTZE

San Juan Sacatepequez

Dues teles. Teler de cintura. Base de cotó ratllat en colors lila, groc, vermell, blanc i negra. Dues fileres de figures d'animals a ambdós extrems de la tela. Randa brodada en lustrina.

Mides: 113 x 124 cm.

20 • HUIPIL

San José Nacabuil

Dues teles . Teler de cintura . Base de cotó blanc. Brocat en cotó de diferents colors amb dissenys geomètrics, amb creia a les espatlles , dissenys de quetzalts i arbre de la vida. Randa brodada.

Mides: 100 x 123 cm.

21 • HUIPIL

Una tela. Teler de falsseria. Tècnica de brocat en cotó, Motius decoratius en groc amb fileres en zigzag de diferents colors. Coll brodat en lustrina amb dissenys d'animals i flors.

Mides: 85 x 152 cm.

22 • HUIPIL

San Martín Jilotepeque

Dues teles . Teler de cintura. Base de cotó vermell. Brocat en cotó amb dibuixos geomètrics que es repeteixen en sèrie. Coll de vellut.

Mides: 81 x 104 cm.

22Bis • HUIPIL

San Mateo Ixtatan

Dues teles sobreposades. Tela de mussolina blanca feta a la fàbrica. Brocada totalment a mà, en cotó amb dissenys de sols. A la part inferior de l'huipil hi ha un motiu d'ocells i flors que identifiquen a la brodadora.

Mides: 100 x 138 cm.

23 • HUIPIL

San Cristóbal de Totonicapán.

Una tela. Teler de falsseria. Brodat a mà en lustrina. Coll en punxa amb brodat de dissenys florals. Mànigues ribetejades en vellut.

Mides: 86 x 176 cm.

24 • HUIPIL

San Juan Sacatepequez

Dues teles. Teler de cintura. Base de cotó ratllat en tons grocs, blaus, vermells i cafè. Franja ampla amb motius brocats que va des de l'escot fins les mànigues. Randa brodada afegint teles.

Mides: 110 x 132 cm.

25 • HUIPIL

San Pedro Ayampul

Dues teles. Teler de cintura. Base de cotó blanc. Brocat en cotó amb motius geomètrics. Coll ribetejat amb cinta de factura comercial. Mides: 103 x 131 cm.

26 • HUIPIL

San Pedro Sacatepequez

Dues teles. Teler de cintura. Brocat en tècnica bucle, en cotó de diferents colors. Base de cotó blanc. Disseny del brocat amb franges en ziga-zaga i dibuixos geomètrics. Coll aplicat de vellut. Mides: 58 x 139 cm.

27 • TELA

San Pedro Ayampuc

Teler de cintura. Base de cotó blanc. Brocat amb motius triangulars i franja d'acabat en ziga-zaga. Aquesta tela és una de les dues que completarien un huipil. A l'alçada del coll s'ha deixat un espai sense brocar per retallar l'obertura per on passarà el cap. Mides: 50 x 141 cm.

28 • FAIXA

Nabuala

Base de cotó blau fosc amb franges -agulla longitudinals de color rosa. Franges transversals de brocat en cotó rosa. Mides: 26 x 278 cm.

29 • FAIXA

San Juan Sacatepequez

Teler de cintura. Base de cotó lila, amb franges grogues. Brocat amb disseny d'animals i arbre de la vida. Serrells als extrems. Mides: 17 x 193 cm.

30 • TELA

Todos los Santos Cuchumatanes

Teler de cintura. Base de cotó. Brocat en tècnica de tapisseria. Fet amb llana de diferents colors. Motius geomètrics. Mides: 75 x 80 cm.

31 i 32 • FAIXES

Nebaj

Teler de cintura. Base de cotó ratllat longitudinalment en vermell i blanc. La meitat de la faixa està brocada en cotó amb motius geomètrics. Mides: 8 x 230 cm.

Acabats amb borles de colors. Brocat amb dissenys de figures humanes i motius geomètrics.

34 • HUIPIL

Tenejapa (Mèxic)

Tres teles. Teler de cintura. Base de cotó blanc. Brocat en cotó amb predomini del color vermell. Disseny de rombes i figures d'animals. Mides: 69 x 120 cm.

35 • CHAL

Carranza (Mèxic)

Teler de cintura. Base de cotó blanc. Tècnica de gasa. Brocat en blanc. Disseny de figures humanes, animals i motius geomètrics. Mides: 70 x 180 cm.

36 • HUIPIL

Chamula (Mèxic)

Tres teles. Teler de cintura. Base de llana blanca. Brocat fet amb llana de diferents colors: negre, groc, taronja, verd i blau. Disseny de rombes, amb franja inferior de gripaus. Mides: 100 x 166 cm.

37 • HUIPIL

San Andres (Mèxic)

Una tela. Tela comercial. Brocada a mà. Mànigues afegides, cosides amb punt de brodat. Mides: (58 x 72cm.) x 2

38 • HUIPIL

San Pedro Ayampuc

Dues teles. Teler de cintura. Base de cotó blanc. Totalment brocat amb cotó i lustrina, dibuixant rombes de colors sobre fons verd. Creia per damunt de les espatlles amb dissenys de quetzales i arbre de la vida. Mides: 95 x 96 cm.

39 • HUIPIL

Todos los Santos Cuchumatanes

Tres teles. Teler de cintura. Base de cotó vermell amb franges longitudinals blaves. Part superior de la tela central, brocat amb tècnica de tapisseria en cotó i llana sintètica. Disseny de rombes. El coll està adornat amb tafetà i cintes de treneta comercial. Mides: 79 x 80 cm.

40 • HUIPIL

Cajul

Dues teles. Teler de cintura. Base de cotó vermell

41 • HUIPIL

San Juan Cotzal

Tres teles. Teler de cintura. Base de cotó blanc. Profusament brocat en forma de creu, amb lustrina, sedalina i cotó. Disseny d'aus i figures geomètriques.
Mides: 91 x 120 cm.

41 Bis • TOVALLÓ

San Cristobal de Totonicapan

Dues teles. Teler de cintura. Base de cotó amb franges longitudinals en diferents colors. Teles unides a mà per una randa de llana sintètica.
Mesures: 90 x 100 cm.

42 • HUIPIL

San Cristóbal Totonicapan

Tres teles. Teler de falsseria. Base de cotó blanc. Brocat en cotó i lustrina de colors negres i morats. Coll sobreposat brodat a mà amb dissenys de flors i figures humanes. Randes brodades unint teles amb lustrina.
Mides: 80 x 90 cm.

43 • HUIPIL

Chuarrancho

Dues teles. Teler de cintura. Base de cotó blau. Totalment brocat en cotó amb dissenys geomètrics.
Mides: 73 x 95 cm.

44 • COLL DE CAMISA D' HOME

Todos los Santos Cuchumatanes

Una tela. Teler de cintura. Base de cotó cru amb franges longitudinals vermelles. Brocat en franges horitzontals de tapisseria amb dissenys geomètrics..
Mides: 23 x 69 cm.

45 • HUIPIL

Quetzaltenango

Tres teles. Teler de falsseria. Base de cotó blanc. Tècnica de brocat en cotó i lustrina amb dissenys geomètrics. Coll i flors dels afegits de les teles, brodats a mà amb lustrina.
Mides: 90 x 100 cm.

46 • HUIPIL

San Pedro Sacatepequez

Dues teles. Teler de cintura. Base de cotó blanc. Totalment brocat en cotó i lustrina, formant dissenys geomètrics. Aplicacions de vellut i treneta de factura comercial sobre el coll i les espatlles.
Mides: 90 x 100 cm.

47 • HUIPIL CERIMONIAL

Patzun

Dues teles. Teler de cintura. Base de cotó vermell en franges longitudinals de diferents colors tenyits a mà. Coll profusament brodat a mà amb disseny solar simulant plomes en seda xinesa.
Mides: 115 x 123 cm.

AGRAÏMENTS

Agraïm la col·laboració i el préstec de
peces de llurs col·leccions a :

Silvia Fortuño

Chepe García

Marta Cabeza

Silvia Ventosa

